

A SZÁMVITEL ÉS A SZÁMÍTÁSI MUNKÁK GÉPESÍTÉSE*

A szocialista számvitel további megerősödésének és tökéletesedésének egyik legfontosabb feltétele a számvitel és a számítási munkák széleskörű gépesítése.

A Szovjetunióban több mint kétfélmillió számviteli dolgozó, statisztikus és közgazdász foglalkozik számvittel. A tervező és a tudományos-kutató intézetekben több tízezre képzett mérnök és tudományos szakember foglalkozik számítási munkákkal.

A magas teljesítőképességű számológépek alkalmazása növeli a termelékenységet és megkönnyíti a számviteli dolgozók munkáját, jelentős mértékben megrövidíti azt az időt, amelyet az egyéb szakmák dolgozói a különböző számítások elvégzésére fordítanak és lényeges forrása a népgazdaság igazgatási apparátusának fenntartására fordított eszközök megtakarításának.

Emellett a számvitel és a számítási munkák gépesítése emeli a számvitel és a beszámolójelentés minőségét és lehetővé teszi, hogy jobban, teljesebben, operatívabban használjuk fel a számviteli és beszámoló adatokat a gazdasági tevékenység irányításában.

A párt és a kormány nagy figyelmet fordított és fordít a számvitel gépesítésére. Már 1927-ben, az SzK(b)P XV. kongresszusán hozott határozatokban rámutattak annak szükségességére, hogy „... széles körben ismertetni kell az irodai és számviteli munka gépesítése terén nyert tapasztalatokat“.

1929-ben a XVI. pártkonferencia feladatul tűzte ki, hogy „Biztosítani kell, hogy a hivatali apparátus minél gyorsabban elsajátítsa az igazgatási technika területén elért eredményeket, biztosítani kell a legközelebbi években az összes legnagyobb gazdasági intézményekben a számvitel gépesítésének széleskörű alkalmazását“.

A hatalmas, technikailag élenjáró gépipar megvalósítása lehetővé tette a háborúelőtti öt éves tervek éveiben, a népgazdaság különböző ágaiban a számvitel gépesítéséhez szükséges különféle számológépek tömeges gyártásának kifejlesztését.

A számológépek évről-évre mind szélesebb körben terjedtek el az állami statisztika szerveinél, a minisztériumokban, főhatóságoknál és az üzemekben.

A háború után a számológépgyártást nagymértékben továbbfejlesztették. A minisztériumok és főhatóságok jelentősen fokozták a számolóberendezések megszervezésének, a számológépek alkalmazásának területén

kifejtett munkájukat, és a számviteli dolgozók számológépekkel való ellátását még nagyobb mértékben biztosították.

A számvitel gépesítésének és a számviteli rendszer magasabb technikai színvonalra való átállításának irányítását a Központi Statisztikai Hivatal intézi.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala a minisztériumok és főhatóságok közreműködésével kidolgozza a számviteli és számítási munkák gépesítésének perspektívikus és évi terveit, részt vesz a gyártandó számológépek típusaira vonatkozó kérdések kidolgozásában (a gyártás terjedelmére és a számológépek és műszerek elkészítési határidejére vonatkozó kérdéseknél), és ellenőrzi a számvitel és a számolási munkák gépesítésére vonatkozó tervek teljesítését.

A számvitel és számítási munkák gépesítésére évi állami terveket először 1949-ben kezdtek készíteni. Az ilyen tervek összeállításának ténye önmagában mutatja, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak a számviteli és számítási munkák gépesítése továbbfejlesztésének.

A háborút követő hat év alatt a népgazdaságban használt számológépek száma jelentősen megnövekedett.

Nagy mértékben fejlődött a számvitel gépesítése terén foglalkoztatott dolgozók szakképzése. Csupán a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala Káderképző Igazgatóságának tanfolyamain 1949 és 1951 között 5000 gépi-számviteli dolgozót — mechanikust, mestert, tervkészítőt stb. — képeztek ki.

A felsőbb tanintézetek és technikumok magasképzettséggű gépi-számviteli szakembereket bocsátanak ki.

A különféle számológépeknek a népgazdaságban való nagy arányú alkalmazásával kapcsolatban igen fontos az a kérdés, hogy melyek e technika megszervezésének és kihasználásának legésszerűbb formái.

A gépi-számviteli gyakorlat a Szovjetunióban különféle szervezési formákat dolgozott ki a gépi-számvitel alkalmazására.

A számológépeknek közvetlenül a műhelyekben, az osztályokon való alkalmazása mellett a kibocsátott gépek jelentős részét a gépi-számviteli irodákban és a gépi számviteli állomásokon összpontosítják.

Gépi-számviteli irodákat szerveznek a 3000 munkáslétszám alatti kisebb és közepes ipari üzemekben, valamint az Állami Bank kerületi fiókjaitételeiben.

Gépi-számviteli irodákat szerveznek hasonlóképpen az olyan építési, szállítási, kereskedelmi és egyéb vállalatoknál és szervezeteknél, amelyeknél a számítási munkák mennyisége elegendő a számológépek és a kezelésükkel megbízott személyzet állandó foglalkoztatására. A gépi-számviteli irodák a számvitel gépesítéséhez összeadó-, szorzó-, osztó-, számlázó- és könyvelőgépeket használnak. A számviteli és számítási munkák jellegétől függően a gépi-számviteli irodák állhatnak kizárólag csak összeadógépekből vagy pedig csak szorzógépekből; összeadó- és szorzógépekből vagy szorzó- és számlázógépekből stb.

Gépi számviteli állomásokat azoknál a nagyipari üzemeknél szerveznek, amelyeknek munkáslétszáma meghaladja a 3000 dolgozót, valamint az Állami Bank nagymennyiségű számviteli munkával ellátott köztársasági (területi, városi) intézeteiben és ezek főként számlázó-elemző gépekkel gépesítik a számvitelt; a gépi-számviteli állomásokon szintén vannak összeadógépek, szorzógépek, számlázógépek és könyvelőgépek. Gépi számviteli álló-

másokat szerveznek úgyszintén a nagyobb értékesítési és ellátási szervezeteknél, valamint a tervezési-költségvetési szervezeteknél, stb.

A gépi számviteli irodák és állomások azok az alapvető szervezési formák, amelyekén keresztül a számviteli és számítási munkák gépesítését megvalósítják.

1951 végén, az 1947—48 évekhez viszonyítva, a gépi számviteli állomások száma 3-szorosára, a gépi számviteli irodák száma pedig 8-szorosára emelkedett.

Az utolsó években még egy gépi számviteli szervezési forma tűnt fel — a vállalatközi gépi-számviteli állomás, amelyet területileg egymáshoz közel fekvő, ugyanahhoz a minisztériumhoz, főhatósághoz tartozó több vállalat és szervezet kiszolgálására szerveznek, amelyekben a számviteli munkák elégtelen mennyisége miatt önálló számviteli részleg létesítése nem célszerű. Ilyen vállalatközi gépi-számviteli állomást szervezett 1950-ben az Olajipari Minisztérium Bakuban az „Azneftemas“ mellett 8—10 gépgyár és javítóüzem, valamint egyéb vállalatok és szervezetek kiszolgálására.

A számviteli és számítási munkák 1952 évi gépesítési terve 15 vállalatközi gépi-számviteli állomás megszervezését irányozta elő.

A számvitel gépesítése mind a vállalati elsődleges okmányok gépi feldolgozásának vonalán, mind pedig az állami statisztika szerveihez, a minisztériumokba és főhatóságokhoz beérkező statisztikai anyag, a könyvelési és operatív-technikai beszámolójelentések feldolgozásának vonalán fejlődik.

Még a háború előtti években számos vállalatnál, főként a gépiparban számoló-elemzőgépi részlegeket szerveztek. Ilyen részlegeket állítottak fel például a „Sztálin“, a „Molotov“ gépkocsi gyárakban, az Elektrozavod-ban, a „Krasznaja Zarja“ telefongyárban, a „Szerp i Molot“ gyárban és az ország egyéb legnagyobb gyáraiban. A vállalatok elsődleges okmányai gépi feldolgozása rendkívül nagy arányokban fejlődött a háború utáni időkben. Ennek jellemzésére néhány adat: a háború utáni első öt éves terv éveiben és az elmúlt 1951. évben a gépeket gyártó üzemekben a számológépek száma 2,6-szeresére növekedett, a vas- és színesfém kohászati üzemekben 5,4-szeresére, a szén és olajiparban 34-szeresére (itt 1947-ben még igen kevés számológép volt).

Különösen magas fokot ért el a számológépek elterjedése 1951 végén a Szerszámgyártási Minisztérium üzemében: 100 számviteli dolgozóra 34 gép jutott.

A számológépek alkalmazása az üzemekben igen komoly pozitív eredményeket hozott.

A számológépek alkalmazása rohamosan javítja az elsődleges okmányok (dokumentáció) minőségét és az egész számviteli ügyintézkést a vállalatoknál.

A „Kalibr“ gyárban a számvitel gépesítése előtt a könyvvitel jelentősen elmaradt a raktári számviteltől. Ennek következtében hiányzott a könyvelési és raktári adatok havonkénti összehasonlítása. A leltározás rendszeresen nagy hibákat tárt fel a számvitelben. A számvitel gépesítése ebben az üzemben rövid idő alatt teljesen megszüntette a könyvelési számvitel elmaradását. Ma már a könyvelési adatokat a raktári adatokkal minden hónapban összehasonlítják.

Hasonló képet kapunk más gyárakban is, ahol a számvitel gépesítése megjavította a számviteli ügyek helyzetét.

Az üzemekben a számológép-park jelentős növekedésének eredményeként megérett a számviteli és számítási munkák komplex (teljes) gépesítésének kérdése. Ez azt jelenti, hogy a könyvelési számvitelnek nemcsak egyes, legtöbb munkát igénylő részlegeit (a teljesítmény és munkabér elszámolást, anyagnyilvántartást) gépesítik, hanem könyvelési, statisztikai és operatív számvitel egész komplexumát valamennyi fő munkarészlegben, valamint a tervezési és mérnöki-konstruktőr számításokat is. A számvitel komplex gépesítése lehetővé teszi a számológépek egyenletesebb és teljesebb kihasználását.

A számvitel komplex gépesítésének bevezetése együtt jár az egész feldolgozását a gépi-számviteli állomások és irodák végzik, hogy az utólagos kézzel végzett munkát elkerüljék.

A számvitel komplex gépesítésének bevezetése együtt jár az egész üzemi számviteli rendszer átszervezésével, melynek az a célja, hogy a számvitelt alkalmassá tegye a gépesítés feltételei számára.

Emellett a számvitel jelentősen egyszerűbb és tökéletesebb lesz.

Már 1949-ben a Gépkocsi- és Traktoripari, a Repülőgépipari, és a Szerszámgyártási Minisztérium kísérletképpen megszervezte a számvitel komplex (teljes) gépesítését a minisztériumok egy-egy üzemében.

Ezekben az üzemekben gépesítették a teljesítmény és munkabér elszámolást, az anyagi értékek számvitelét, a termelési költségek számvitelét és kalkulációját, a selejt számvitelét, a késztermék és az értékesítés, valamint a pénzügyi műveletek számvitelét stb.

A fenti üzemekben azonban a tervszámítások gépesítése még nem tökéletes, jöllehet más vállalatnál — a „Krasznaja Zarja“ gyárban (Leningrád), a „Molotov“ gépkocsigyárban (Gorkij) — az ilyen számítások gépesítése már pozitív eredményekkel járt.

A számvitel komplex gépesítésére irányuló kísérleti munkákat 1951-ben a vaskohászati, a vegyipari és a könnyűipari üzemekben is megszervezték.

Az Össz-szövetségi Gépi-számviteli Központ által 15 gépi-számviteli állomáson és 5 gépi-számviteli irodában 1951-ben elvégzett vizsgálat anyaga azt mutatja, hogy a számvitel komplex gépesítésének az üzemekben való alkalmazása $1\frac{1}{2}$ —2-szeresére emelheti a számológépek alkalmazásának hatékonyságát.

Széles körben alkalmazzák a számológépeket a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalába beérkező beszámolójelentések és egyéb statisztikai anyag feldolgozásánál.

A Központi Statisztikai Hivatal központi apparátusában, valamint a köztársaságok, vidékek és területek statisztikai hivatalaiban számos, sok munkát igénylő statisztikai feldolgozást ma már majdnem teljesen gépesítettek. Valamennyi összeírás és egy időpontra vonatkozóan végrehajtott egyéb adatgyűjtés eredményeit a Központi Statisztikai Hivatalban összeadógépekkel számítják ki.

A Központi Statisztikai Hivatal rendszerében a számológépek állománya az utolsó négy évben háromszorosára növekedett.

A Központi Statisztikai Hivatal városi és kerületi felügyelősegein megkezdtek a szorzó- és összeadógépek bevezetését.

Javul a számológépek kihasználása is. A statisztikai hivatalokban a számológépen végzett összeadások és számítások mennyisége 1951-ben ugyan-

arra a gépparkra számítva 52%-kal több volt, mint 1949-ben és 14%-kal több, mint 1950-ben.

A számvitel gépesítése gyökeresen megváltoztatja a különböző vállalatoktól, szervezetektől és intézményektől beérkező statisztikai anyagok szokásos feldolgozási rendszerét. Ahelyett, hogy az anyagot a helyi statisztikai hivatalokban dolgoznák fel, a Központi Statisztikai Hivatalba pedig csak a köztársaságokra, vidékekre és területekre, vagy az egyes minisztériumokra és főhatóságokra vonatkozó már kész eredményeket küldenének be, számos munkánál az egyes vállalatok adatai közvetlenül a Központi Statisztikai Hivatalba futnak be és azokat a gépi-számviteli üzemekben összesítik. Több év óta ugyanígy van megszervezve a gépi felszerelés és az anyagösszeírás adatainak feldolgozása. A „számgyárak“ által végzett összesítések és számítások mennyisége csupán a gépi felszerelés és anyagösszeírás feldolgozásánál körülbelül 80 millió összegezési és számítási műveletet jelent évente.

Ennek eredményeként a feldolgozás óriási mértékben meggyorsult. Így a Központi Statisztikai Hivatal az anyagösszeírásnál a különböző vállalatoktól kapott távirati eredményeket az összeírás megkezdése után 2–3 hét alatt feldolgozza.

A központosított feldolgozás hasonló típusú másik példája a Központi Statisztikai Hivatal által évente végzett traktoralkatrész-összeírás. Közel 20 000 üzemből és szervezetből futnak be a Központi Statisztikai Hivatal központi apparátusába a meglévő traktoralkatrészekre vonatkozó adatok. Ezen adatok összesítésével kapcsolatos munkák terjedelme több mint 20 millió összegezést és számítást jelent. Ennek a fontos munkának az eredményei a gépesítés következtében a számbavétel megkezdésétől számított másfél hónap múlva már rendelkezésre állanak.

A gépi számviteli központ „számgyarai“ végzik számos egyéb statisztikai anyag feldolgozását — a kolhozok, a gép- és traktorállomások évi beszámolójelentéseinek csoportosító feldolgozását, a munkások, tisztviselők és kolhozparasztok háztartási költségvetéseinek feldolgozását, a természetes és mechanikus népmozgalmakra vonatkozó adatok feldolgozását; a gépkocsigazdaságok, a helyi szovjetek házkézelősegei által beküldött évi beszámolójelentések csoportosító feldolgozását.

A statisztikai feldolgozás gépesítése lehetővé tette, hogy ténylegesen elmélyítsék a statisztikai anyag elemzését, a Központi Statisztikai Hivatal szerveinek dolgozói részére időt szabadított fel a feldolgozandó adatok mélyebb elemzéséhez, a főhatósági számvitel és beszámolójelentés állapotának ellenőrzéséhez, valamint a munka minőségének megjavításához.

Nagy mértékben alkalmazzák a vállalati beszámolójelentések feldolgozásának gépesítését számos minisztériumban és főhatóságnál. A Vasútiügyi Minisztériumban még a háborúelőtti években megszervezték a „számgyárakat“, amelyek számoló-elemzőgépeken dolgozták fel a teher- és utasszállításra vonatkozó beszámolójelentéseket, a vasúti szállításhoz, a gördülőanyagkilhasználásból eredő bevételekre, valamint a mozdonyok üzemanyagfogyasztására vonatkozó beszámolójelentéseket.

A Szovjetunió Állami Bankjában a számoló-elemzőgépek segítségével dolgozzák fel az Állami Bank valamennyi intézete közötti forgalom adatait.

A beszámolójelentések központosított feldolgozását az olyan nagy ellátási szervezetek is megszervezték, mint a Vaskohászati Minisztérium Fém-

értékesítő, a Vegyipari Minisztérium Vegyianyag-értékesítő és az Olajipari Minisztérium Olajértékesítő központja.

A számviteli és számítási munkák gépesítésének 1952. évi terve a vállalatok, minisztériumok és főhatóságok tekintetében a számviteli és számítási munkák gépesítési színvonalának további emelését irányozta elő.

A szocialista számvitel dolgozóinak legfontosabb feladata azoknak a nagy lehetőségeknek legnagyobb mérvű kihasználása, amelyeket a számvitel további megjavítása érdekében a magas teljesítőképességű számológépek alkalmazása és az e tekintetben fennálló komoly hiányosságok megszüntetése biztosít.

A számoló részlegek kihasználásának pozitív példája a Leningrádi „Krasznaja Zarja“ gyár gépi-számviteli állomásának munkája; ezen az állomáson egyetlen tabulátoron havonta kb. 99 000 lyukkártyát dolgoznak fel. A gépi-számviteli állomás gépesítette az üzemben a teljesítmény- és a munkabér-elszámolást, az anyagi értékek, az évi termelés, a selejt számvitelét, a könyvelési beszámolójelentést és a tervszámításokat (a tervfeladat kiszámítását, a gépek megterhelésének kiszámítását, a tervgrafikon számítását, a programmszerű anyagszükségletek kiszámítását). Az állomás széles körben alkalmazza a kimutatások összeállítására szolgáló nyomdailag készített űrlapokat.

A számoló részlegeket jól használják fel számos egyéb vállalatnál — az „Uhtomszkij“ nevű gyárban, a Harkovi traktorgyárban, a „Kalibr“ gyárban, az Első Állami Golyóscsapágy-gyárban stb.

Számos üzem és intézmény azonban még gyengén használja ki a rendelkezésére álló számológépeket.

A Gépi Számviteli Központ a számológépek kihasználását 1951 végén 14 ipari üzemnél ellenőrizte. Az ellenőrzés megmutatta, hogy pl. az üzemek rendelkezésére álló tabulátorok egyenként havonta átlagosan csak 68 000 lyukkártyát dolgoztak fel, míg két üzemben csak 40 000-nél kevesebbet, holott a tabulátoroknak a feldolgozási programmban megállapított valamennyi műveletnél nem kevesebb, mint 100 000 lyukkártyát kell havonta feldolgoznia.

A számológépeknek elégtelen kihasználása ezekben az üzemekben, amint ezt a vizsgálati anyag mutatja, 1½—2-szeresen csökkenti a gépi-számvitel elérhető hatékonyságát.

A gépi-számviteli munka lényeges hiányossága a számológépeknek ritka alkalmazása az építő és tervező, a kereskedelmi, az ellátó és értékesítő szervezeteknél, valamint a közigazgatási apparátusban.

Különösen fontos jelenleg a számítási munkák gépesítésének fejlesztése a tervező- és konstruktőrszervezetekben, a tudományos-kutató intézetekben, ahol a gépesítés magas képzettségű szakembereket szabadíthat fel a technikai munka alól és megrövidítheti a munkák teljesítésének határidejét. A Szénipari Minisztérium Bányatervezési Központja ebben az évben gépi számoló-elemző részlegeket állít fel a költségelőirányzati munkálatok elvégzésére. Ennek a kísérletnek pozitív eredményeit a többi tervező szervezeteknek is át kell adni.

Valamennyi minisztérium és főhatóság előtt az a feladat áll, hogy a gépi-számvitel kifejlesztésével elérjék a meglévő gépek teljes kihasználását. Komoly eredményeket érhetnek el a számvitel komplex gépesítésének végrehajtásával az egész könyvelési, operatív és statisztikai számvitel, a termelési és tervezési, valamint a mérnöki és konstruktóri számítások egyidejű

gépesítésével, melynek célja, hogy a következetes és teljes gépesítés eredményeképpen a leghatékonyabban kihasználják a munkatermelékenység emelésére mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a számológépek alkalmazása nyújt.

A gépi-számvitel továbbfejlesztése sok tekintetben azoknak a komoly hibáknak megszüntetésétől függ, amelyek a számológépeket gyártó üzemek munkájában még mindig előfordulnak.

Nem fejlődik elég gyorsan számos gép hazai termelése. Több számológép modellnek még komoly konstrukciós hibái vannak.

A számviteli és számítási munkák gépesítésének fejlődése szükségessé teszi a felsőfokú és középfokú szakképzettséggel rendelkező gépi-számviteli specialisták képzésének kibővítését. Jelenleg a gépi-számviteli szakemberek kiképzése csak 5 főiskolán folyik és ebből is 3 csak 1954-ben kezdi meg a végzett gépi-számviteli dolgozók kibocsátását. Komoly hiba az is, hogy a számolási technika és a gazdasági számítások oktatásánál a gazdasági főiskolákon a tanulókat nem ismertetik meg a számológépeken végzendő munkával, sőt a számoló-elemzőgépeket még a legáltalánosabb vonásaikban sem ismertetik.

Komoly hiányosságok és hibák vannak a Gépi Számviteli Központ munkájában is. A Gépi Számviteli Központ nem tárja fel és nem teszi közzé a minisztériumok és főhatóságok gépi-számviteli állomásai és gépi-számviteli irodái munkájának élenjáró tapasztalatait, a minisztériumokban és főhatóságokon gyengén végzik a gépi-számvitel tervezése megszervezésének irányítását.

A Gépi Számviteli Központ nem vesz eléggé részt a számológépek termelésével és szerkezeti megjavításával kapcsolatos kérdések kidolgozásában.

A gépi irodáknak a számvitel gépesítésével foglalkozó információs anyagokkal való ellátása, amelyet a Gépi Számviteli Központ 1951 második felétől kezdődően szervezett, még nem kielégítő. A szétküldött irodalom nem mindig felel meg az előfizetők kívánságainak, nem elegendő az irodalom.

A számviteli és a számítási munkák gépesítésének jelentősége napról-napra növekszik. A szocialista számvitel dolgozóinak a legrövidebb időn belül meg kell szüntetniök azokat a hiányosságokat, amelyek a számológépek alkalmazásának megszervezésében előfordulnak, és teljesen valóra kell váltaniök azokat a nagy lehetőségeket, amelyeket a gépesítés a szocialista számvitel további megjavítása tekintetében biztosít.

Pályázati határidő meghosszabbítása

Közöljük olvasóinkkal, hogy a lapunk június havi számában megjelent

„Iparágunk sajátos statisztikai kérdése”

c. pályázati felhívásra megírandó pályaművek határidejét az Iparstatisztikai Értesítő szerkesztősége — olvasói kérésére —

1952. szeptember 10-ig meghosszabbította.

Ismételten felhívjuk a figyelmet, hogy a pályázatokat az Iparstatisztikai Értesítő szerkesztőségének címére (Budapest, II., Keleti Károly-utca 18/b) kell küldeni.